

Joanna Zuchewicz

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

**KONCEPCJA RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT
W PROJEKCIE MSSF
DLA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW
A FUNKCJA INFORMACYJNA RACHUNKU KOSZTÓW**

1. Wstęp

W czerwcu 2004 r. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB) opublikowała opracowanie zawierające tezy do dyskusji, dotyczące *Wstępnych poglądów odnośnie do standardów rachunkowości dla małych i średnich podmiotów*, w którym zaproponowano opracowanie oddzielnego zestawu Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Rada doszła do wniosku, że istnieje wyraźne zapotrzebowanie na opracowanie MSSF dla MŚP oraz że w wielu krajach preferowano by przyjęcie ogólnościowych standardów. Po kilkuletnich pracach, w lutym 2007 r. ISAB poddała pod dyskusję projekt MSSF poświęconego sprawozdawczości małych i średnich przedsiębiorstw. W projekcie określa się MŚP jako jednostkę nie będącą jednostką „prowadzącą sprawozdawczość publiczną”, a publikującą sprawozdanie dla użytkowników zewnętrznych. Projekt stanowi kompendium MSSF dla małych i średnich podmiotów o objętości 225 stron, które stanowi i tak niewielką część pełnych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Sprawozdawczości Finansowej.

Użytkownikami sprawozdań finansowych MŚP najczęściej są banki, właściciele i członkowie rodziny, a nie jak w przypadku dużych jednostek inwestorzy czy analitycy. Celem artykułu nie jest ukazanie argumentów podnoszonych przez teoretyków i praktyków w zakresie przydatności projektu MSSF i spełnienia oczekiwań adresatów, lecz przeanalizowanie, czy informacje ujęte w proponowanym dla MŚP projekcie rachunku zysków i strat mogą być przydatne w realizacji funkcji

informacyjnej – wewnętrznej rachunku kosztów. Wewnętrzna funkcja informacyjna rachunku kosztów polega na dostarczaniu informacji kosztowych na potrzeby zarządzania kosztami i innymi obszarami działalności przedsiębiorstwa na szczeblu zarówno strategicznym, jak i taktycznym oraz operacyjnym [7, s. 343-344]. Może ona uzupełnić niedostatki funkcji informacyjnej rachunkowości małego i średniego przedsiębiorstwa.

2. Koncepcja i zasady sporządzania rachunku zysków i strat małych i średnich przedsiębiorstw w projekcie MSFF

Według Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej za podstawową cechę małego przedsiębiorstwa uważa się pełnienie funkcji właścicielskich i kierowniczych przez kilka osób lub jedną osobę, a jako dodatkowe cechy wymienia się nieliczne źródła dochodu, prostą ewidencję księgową, przeprowadzanie nielicznych kontroli wewnętrznych z jednoczesną możliwością obchodzenia tych kontroli przez kierownictwo [4, s. 142].

W Polsce i Unii Europejskiej MŚP to jednostki zatrudniające mniej niż 250 osób. W krajach Unii Europejskiej funkcjonują 23 mln MŚP zatrudniających łącznie około 75 mln pracowników (w Polsce w 2004 r. czynnych było około 1,7 mln MŚP).

Narastające procesy globalizacji w sferze gospodarki światowej wymagają instytucjonalnych rozwiązań międzynarodowych, sprzyjających rozwojowi produkcji, handlu i przepływów finansowych na skalę światową [1, s. 26]. Do takich instytucjonalnych rozwiązań należą Międzynarodowe Standardy Rachunkowości określone obecnie jako Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej.

Zdaniem A. Jarugowej standardy mają za zadanie ułatwić transakcje realizowane na skalę globalną dzięki porównywalności i przejrzystości sprawozdań finansowych spółek z różnych krajów, o różnych tradycjach kulturowych oraz uwarunkowaniach społeczno-gospodarczych i systemach prawnych [2, s. 523]. Zwiększenie porównywalności sprawozdań finansowych może być zrealizowane przez wprowadzenie spójnego zestawu wzorców opartego na wspólnych założeniach i koncepcjach przy określonych granicach stopnia odmienności stosowanych rozwiązań w praktyce [3, s. 3].

Celem sprawozdań finansowych MŚP jest dostarczenie informacji na temat pozycji finansowej jednostki, wyników działalności i przepływów pieniężnych, przydatnych przy podejmowaniu decyzji. Na sprawozdanie finansowe jednostki, zgodnie z projektem MSSF dla MŚP, składają się:

- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- zestawienia zmian w kapitale własnym,
- rachunek przepływów pieniężnych,
- informacja dodatkowa o przyjętych zasadach (polityce) rachunkowości wraz z innymi informacjami objaśniającymi [5, s. 4].

Standard nie zawiera wzoru rachunku zysków i strat, który powinny stosować małe i średnie jednostki. Definiuje jednak pojęcie przychodu i kosztu. Zgodnie z projektem przychód jest to następujący w danym okresie wzrost korzyści ekonomicznych, przybierający formę wpływów lub zwiększenia aktywów albo zmniejszenia zobowiązań, który powoduje przyrost kapitału własnego jednostki, inny niż przyrost spowodowany wpłatami właścicieli. Przychód obejmuje zarówno przychód z działalności gospodarczej, jak i zyski (np. zyski ze sprzedaży aktywów trwałych), które są prezentowane zazwyczaj osobno. Do przychodów z działalności gospodarczej standard zalicza w szczególności: przychody ze sprzedaży, składki, odsetki, dywidendy i tantiemy.

Ujęcie przychodu wynika bezpośrednio z ujęcia aktywów i zobowiązań. Jednostka ujmuje przychody w rachunku zysków i strat wówczas, gdy wystąpiło zwiększenie korzyści ekonomicznych na skutek zwiększenia stanu składnika aktywów lub zmniejszenia stanu zobowiązania, których wielkość można wiarygodnie ustalić.

Koszty zostały przedstawione jako następujące w danym okresie zmniejszenie korzyści ekonomicznych, przybierające postać wpływów bądź zmniejszenia aktywów lub zaciągnięcia zobowiązań, które powoduje zmniejszenie kapitału własnego inne niż zmniejszenie związane z wypłatami na rzecz właścicieli. Koszty obejmują zarówno wydatki, jak i straty poniesione w toku zwykłej działalności gospodarczej, prezentowane oddzielnie. Wydatki poniesione w trakcie zwykłej działalności gospodarczej obejmują np. koszty sprzedaży, amortyzacji, wynagrodzeń itp. Zazwyczaj mają one charakter wpływu lub zmniejszenia aktywów, takich jak środki pieniężne i ich ekwiwalenty, zapasy czy środki trwałe.

Ujęcie kosztów związane jest bezpośrednio z ujęciem oraz wyceną aktywów i zobowiązań. Jednostka wykazuje koszty w rachunku zysków i strat, jeżeli nastąpiło zmniejszenie przyszłych korzyści ekonomicznych spowodowane zmniejszeniem stanu aktywów lub zwiększeniem stanu zobowiązań, których wielkość, podobnie jak w przypadku przychodu, można wiarygodnie ustalić.

Zgodnie z projektem rachunek zysków i strat powinien zawierać co najmniej następujące pozycje za dany okres sprawozdawczy:

- 1) przychody,
- 2) koszty finansowe,
- 3) udział w zyskach i stratach jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć rozliczanych metodą praw własności,
- 4) obciążenia z tytułu podatków,
- 5) sumę:
 - zysku lub straty po opodatkowaniu dotyczącej działalności zaniechanej oraz
 - zysku lub straty powstałej przy wycenie za pomocą wartości godziwej, pomniejszonej o koszty sprzedaży aktywów lub grupy aktywów związanych z działalnością zaniechaną,
- 6) zysk lub stratę.

Ponadto jednostka powinna wykazać zysk lub stratę dotyczące udziałów mniejszości oraz zysk lub stratę przypadające udziałowcom jednostki dominującej w ramach podziału zysku bądź pokrycia straty za okres sprawozdawczy.

Projekt standardu przewiduje konieczność zamieszczenia dodatkowych pozycji, grup pozycji oraz sum częściowych, jeśli jest to niezbędne do zrozumienia wyników działalności firmy. Koszty poniesione przez jednostkę mogą być prezentowane w układzie rodzajowym lub kalkulacyjnym, w zależności od tego, która forma prezentacji dostarcza wiarygodnych i bardziej przydatnych informacji. W układzie rodzajowym koszty grupuje się według ich rodzaju, jak np.: amortyzacja, koszty zakupionych materiałów, koszty transportu, świadczenia pracownicze, koszty reklamy itp. Koszty w tym układzie nie podlegają rozliczaniu na poszczególne działy czy rodzaje działalności występujące w jednostce. Natomiast koszty w układzie kalkulacyjnym łączy się z ich funkcją i przedstawia jako koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów, koszty sprzedaży czy ogólnego zarządu. Przykładowy rachunek zysków i strat w wariantcie kalkulacyjnym przedstawia tab. 1. Proponowane w standardzie minimum to prezentacja kosztu własnego sprzedaży. Jednak autorzy standardu zachęcają jednostki do prezentowania bardziej szczegółowego podziału kosztów w rachunku zysków i strat.

Tabela 1. Przykładowy rachunek zysków i strat (wariant kalkulacyjny) proponowany w projekcie MSSF dla MŚP

Treść	Rok bieżący	Rok poprzedni
Przychody ze sprzedaży	(+)	(+)
Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów	(-)	(-)
Zysk/strata brutto ze sprzedaży	(=)	(=)
Pozostałe przychody operacyjne	(+)	(+)
Koszty sprzedaży	(-)	(-)
Koszty ogólnego zarządu	(-)	(-)
Pozostałe koszty operacyjne	(-)	(-)
Przychody finansowe	(+)	(+)
Koszty finansowe	(-)	(-)
Zysk/strata brutto	(=)	(=)
Obciążenie z tytułu podatków	(-)	(-)
Zysk/strata netto z działalności kontynuowanej	(=)	(=)
Zysk/strata z działalności zaniechanej	(+/-)	(+/-)
Zysk/strata netto	(=)	(=)

Źródło: opracowanie własne.

Jednostka, w myśl projektu standardu, wykazuje oddzielnie w rachunku zysków i strat bądź w informacji dodatkowej następujące pozycje:

1) odpisy aktualizujące wartość zapasów do ceny sprzedaży pomniejszonej o koszty doprowadzenia do sprzedaży oraz odwrócenie tych odpisów,

2) odpisy aktualizujące wartość środków trwałych do wartości godziwej pomniejszonej o koszty doprowadzenia do sprzedaży oraz odwrócenie tych odpisów,

3) rezerwy na restrukturyzację działalności jednostki oraz odwrócenie rezerw z tego tytułu,

4) sprzedaż rzeczowych aktywów trwałych,

5) sprzedaż inwestycji,

6) działalność zaniechaną,

7) rozliczenia z tytułu spraw sądowych,

8) odwrócenie innych rezerw.

Natomiast nie wykazuje się w rachunku zysków i strat następujących danych:

1) skutków korekt błędów i zmian zasad (polityki) rachunkowości – są one prezentowane jako korekty zysku lub straty okresu, w którym nastąpiły,

2) nadwyżki z przeszacowania środków trwałych, niektórych zysków i strat wynikających z przeliczenia sprawozdań finansowych jednostek działających za granicą oraz pewnych zmian wartości godziwej instrumentów zabezpieczających – są one prezentowane bezpośrednio w kapitale własnym w momencie powstania.

3. Informacja sprawozdawcza proponowanego rachunku zysków i strat w MSSF a funkcja informacyjna rachunku kosztów w małych i średnich przedsiębiorstwach

Celem sprawozdań finansowych MŚP, a w szczególności rachunku zysków i strat, jest dostarczanie informacji na temat pozycji finansowej oraz wyników działalności jednostki, przydatnych w podejmowaniu decyzji przez szerokie grono interesariuszy. Informacja powinna charakteryzować się pewnymi cechami, a mianowicie powinna być: zrozumiała, przydatna, istotna, wiarygodna, porównywalna oraz zapewniająca równowagę między korzyściami i kosztami jej uzyskania. Ujęte w rachunku zysków i strat przychody nie mogą być zaniżone, a ujęte koszty zawyżone.

Istotną rolę w efektywnym zarządzaniu przedsiębiorstwem odgrywa rachunek kosztów, szczególnie w warunkach gospodarki rynkowej oraz rosnącej konkurencji. W procesie zarządzania małym i średnim przedsiębiorstwem niezwykle ważna jest funkcja informacyjna – wewnętrzna rachunku kosztów¹. Jak już w niniejszym opracowaniu wspomniano, funkcja informacyjna rachunku kosztów polega na dostarczaniu informacji kosztowych na potrzeby zarządzania kosztami, np. przez prezentację informacji kosztowych w formie sprawozdań umożliwiających inter-

¹ Szerzej na ten temat w [8, s. 549-555].

pretację i analizę kosztów [6, s. 20-21]. Prawidłowa organizacja rachunku kosztów pełni funkcję kontrolną i analityczną wewnątrz przedsiębiorstwa. Stanowi jednocześnie narzędzie wspomagające kierownictwo w podejmowaniu właściwych decyzji. Rachunek kosztów powinien dostarczać danych liczbowych w przekrojach przydatnych w danej jednostce na potrzeby analizy i oceny wyników prowadzonej działalności gospodarczej.

Projekt standardu dla małych i średnich podmiotów przewiduje wiele uproszczeń, które powodują z kolei uproszczenie obrazu sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Informacja dostarczana przez rachunek zysków i strat, zawierający minimalny zestaw pozycji, będzie informacją dalece zsyntetyzowaną i w niewielkim stopniu przydatną w procesie decyzyjnym czy sprawowaniu kontroli, chociażby poprzez analizę i kontrolę kosztów. Wykorzystanie jednak możliwości, jaką ma projekt MSSF dla MŚP, i rozszerzenie zakresu sprawozdania, jakim jest rachunek zysków i strat, o wiele innych istotnych pozycji kosztowych, pozwalają na dopasowanie go do potrzeb interesariuszy. Opracowanie bardziej „odpowiedniego” zakresu rachunku zysków i strat do potrzeb właścicieli MŚP czy osób zarządzających umożliwi realizację funkcji informacyjnej rachunku kosztów w nieco większym stopniu.

Na zawartość i wielkość wykazywanych w rachunku zysków i strat pozycji mają wpływ również uproszczenia związane z samym systemem rachunkowości MŚP, szczególnie wówczas, gdy podstawowym zadaniem systemu rachunkowości w małych i średnich przedsiębiorstwach jest ustalenie obciążeń podatkowych i związanych z tym rozrachunków. Jednak projekt MSSF dla MŚP nie przewiduje wielu odstępstw od pełnego zakresu MSSF. Punktem wyjścia standardu dla MŚP są zasady ujmowania i wyceny ujęte w założeniach koncepcyjnych opracowanych przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Wobec tego, wydaje się, że możliwa jest realizacja funkcji informacyjnej rachunku kosztów w szerszym zakresie niż dotychczas w małych i średnich podmiotach. W efekcie analiza rocznych sprawozdań finansowych, a tym samym podstawowych wskaźników finansowych może być bardziej dostosowana do potrzeb interesariuszy.

4. Podsumowanie

Przydatność informacji sprawozdawczej rachunku zysków oraz strat małego lub średniego przedsiębiorstwa, sporządzanego według postanowień ustawy o rachunkowości, ze względu na wiele uproszczeń nie tylko dotyczących samego sposobu sporządzania tego sprawozdania, ale także wynikających z systemu rachunkowości MŚP jest niewielka do potrzeb zarządzania tymi jednostkami. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku proponowanego układu rachunku zysków i strat w projekcie MSSF dla MŚP. Prezentowane w nim dane są niewystarczające i wymagają wielu uzupełnień. Jednak elastyczność zapisów projektu i możliwość rozsze-

rzenia zakresu pozycji ujmowanych w tym sprawozdaniu stwarzają szansę wykorzystania ich w procesie podejmowania decyzji i realizacji polityki określonego przedsiębiorstwa przez zastosowanie odpowiednich narzędzi, jakimi mogą być rachunek kosztów czy analiza finansowa. Wewnętrzne sprawozdania, generowane przez system rachunku kosztów, dostarczają niezmiernie istotnych i potrzebnych właścicielom oraz kierownikom małych i średnich jednostek informacji do podejmowania skutecznych decyzji, umożliwiających im efektywne funkcjonowanie na rynku. Oczywiście system oparty jedynie na danych wynikających z raportu rocznego nie zaspokoi wszystkich potrzeb właścicieli czy osób zarządzających MŚP w zakresie informacji kosztowej, a w szczególności nie umożliwi dokonania kalkulacji cenowych, określenia odpowiedniego asortymentu produkowanych wyrobów czy świadczonych usług, określenia wysokości kosztów obsługi poszczególnych zleceń itp. Pozwoli jednak na kontrolę działalności przedsiębiorstwa, ocenę rentowności oraz podejmowanie decyzji finansowych i ekonomicznych. Umożliwi również porównanie kosztów rzeczywiście poniesionych z kosztami planowanymi, a następnie z osiągniętymi wynikami.

Konkludując, można powiedzieć, że projekt MSSF dla MŚP w zakresie rachunku zysków i strat umożliwia opracowanie optymalnego sprawozdania, zawierającego kompletny zestaw informacji potrzebnych do zdiagnozowania sytuacji finansowej małej i średniej jednostki gospodarczej oraz wykorzystanie go w odpowiednim systemie rachunku kosztów.

Literatura

- [1] Kołodko G.W., *Globalizacja a perspektywy rozwoju krajów postsocjalistycznych*, Dom Organizatora, Toruń 2001.
- [2] Jaruga A., *Perspektywy rozwoju rachunkowości w świetle konwergencji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.
- [3] Jaruga A., *Systemy regulacji rachunkowości a międzynarodowa harmonizacja i standaryzacja*, [w:] *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. Jaruga, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- [4] *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej 2005*, SKwP, KIBR, Warszawa 2005.
- [5] *Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw*, „Rachunkowość” 2007 nr 10.
- [6] Nowak E., *Decyzyjne rachunki kosztów*, AE, Wrocław 1992.
- [7] Szydełko A., *Miejsce i funkcje współczesnego rachunku kosztów w systemie informacyjnym zarządzania przedsiębiorstwem*, [w:] *Rachunkowość a controlling*, red. E. Nowak, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 1085, AE, Wrocław 2005.
- [8] Zuchewicz J., *Istota funkcji informacyjnej rachunku kosztów w sektorze małych przedsiębiorstw*, [w:] *Rachunkowość a controlling*, red. E. Nowak, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 1174, AE, Wrocław 2007.

**THE CONCEPT OF PROFIT AND LOSS ACCOUNT
IN THE PROJECT OF IAS FOR SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES
VS. INFORMATIVE FUNCTION OF COSTS ACCOUNT**

Summary

In February 2007 International Standards Accounting Board presented for discussion the project of IAS referring to financial reporting of small and medium enterprises (SME). The project defines SME as a unit “not keeping public financial reporting”, but issuing reports for external users. The project presents an IAS compendium for small and medium entities. It does not include ready samples of financial reports, but only offers a minimal set of data which have to be revealed. The objective of the article was to study the usefulness of information included in the profit and loss account project, offered for SME in conducting costs analysis and an interpretation referring to overall functioning of a small and medium entity. From the point of view of informative function implementation – internal costs account, dealing in providing information related to costs in order to manage them and other areas of an enterprise activity at both strategic, tactic, and operational level, the data presented in the suggested profit and loss account are insufficient and require many supplements in additional subsystems.